

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás
Vyšlo: 29.3.2010
Číslo: Ročník 20 (2010), Číslo 1
Sekce: Ecce homo
Název článku: Alois Jirásek
Autor: Aleš Feters
Zdroj: <http://unas.svkhk.cz/clanek.asp?id=1127>

Alois Jirásek

Aleš Feters

Alois Jirásek

23. 8. 1851 v Hronově - 12. 3. 1930 v Praze

Sepětí Aloise Jiráskova s naším krajem je obecně známé, konečně regionu, který se teď označuje jako Kladské pomezí, se donedávna v průvodcích a turistických mapách říkalo Jiráskův kraj. Rodný domek v Hronově zná snad každý, škola, do níž tam před 150 lety chodil, už dávno nestojí. Jiráskova bysta na budově broumovského klášterního gymnázia, kde studoval od primy do kvarty (dílo Jany a Luboše Moravcových), byla na počátku 90. let zničena, patrně "horlivým obráncem" katolické církve. Vyšší gymnázium absolvoval v Hradci Králové. (V Broumově byla vyučovacím jazykem němčina, v Hradci čeština.) Na pražské univerzitě vystudoval češtinu a dějepis, stal se středoškolským profesorem nejdříve v Litomyšli, pak v Praze. Rodný Hronov pravidelně navštěvoval, snažil se pak pomáhat stárnoucím rodičům v jejich nelehké finanční situaci. Později si v Hronově nechal postavit vilku, kterou pak pravidelně obýval. Tam ho v červenci 1926 navštívil prezident Masaryk. Na dochované fotografii Masaryk působí dojmem výrazně mladším než Jirásek, ačkoliv byl o rok starší.

Literárně začal Jirásek tvořit už jako student, svou první větší práci - Skaláky - vydal 24letý v roce 1875 k stému výročí selského povstání na Náchodsku. Rodný kraj, jímž procházely dějiny, oslavil i mnoha dalšími díly. V románu Skály, odehrávajícím se na stejnojmenném hradě a zámečku, kterému se ovšem obvykle říká Bišofstajn, zobrazil těžkou dobu třicetileté války. Závěrečná slova knihy, vyzývající, "abychom v protivenstvích strachem neschli, alebrž se zelenali jako strom odvahou a nadějí, abychom chyby své poznali a pevně stáli, když nepřátelé myslí, že nás přemohli a námi o zem udeřili; abychom byli jako ty skály," posilovala ve všech těžkých dobách minulého století, v obou válkách i po srpnu 1968. Televizní adaptace F. L. Věka byla na začátku normalizace přijata posluchači s velkým zájmem, ale oficiální kruhy ji neviděly rády a závěr zcenzurovaly. Nová kronika U nás, oslava rodného Hronova - Padolí, je dílem, k němuž se lze vždycky vracet. Tak jako v Babičce Boženy Němcové stačí kdekoliv otevřít a pár stránek si přečíst, aby se duše člověka uklidnila a potěšila. Karel Čapek vzpomíná, že jeho hronovská babička, "když si v stáru přeříkala celé Jiráskovo U nás /četla nahlas, jako by se modlila/, prohlásila uznale: "To je hodný." I dávám svědectví, že po paměti i podle doslechu potvrdila všechno, co tam pan Jirásek napsal; řekla, že je to čistočistá prauda."

Jirásek ve svém díle vycházel s historických dokladů. V archivech strávil velké množství času. Historici doložili např. v románu Temno, některými doslova nenáviděným, autenticitu mnoha detailů, dali vedle sebe Jiráskův text a texty zápisů z dobových výslechů tajných nekatolíků a doložili, že realita byla leckdy ještě krutější než literární obraz Jiráskův. Kritikům Temna rád ocitují text z výboru z deníků Jana Zábrany Celý život (někdy z konce roku 1974): "Propagovat českou barokní literaturu a obdivovat se jí - to je totéž jako propagovat a cenit si výtvořů "spisovatelů", kteří nerezignovali na možnost "zůstat spisovatelem" ani po sovětské invazi v roce 1968 a vydávají i v té černočerné džungli cenzury. Barokní literatura, trpěná oficiální katolickou cenzurou, je artefakt zasluhující si stejného morálního odplivnutí jako kolaborantská literatura, trpěná cenzurou loutkové vlády, dosazené sovětskými okupanty zjara 1969. Ten, kdo tohle nevidí a idealizuje si českou barokní "literaturu", je hlupák nechápající utrpení a zotročení jen proto, že tenkrát nebyl zotročen on sám... /.../ Nevidět zotročení jen proto, že k němu došlo dávno a netrpěl jsem jím já - to je něco, pro co nikdy nenajdu

omluvu..." (s.349-350). Je to odsudek snad až příliš tvrdý, zejména když víme, že Jan Zábřana studoval po maturitě římskokatolickou bohosloveckou fakultu, než odtud po uvěznění rodičů musel odejít a žít se "rukama".

V letošním březnu si ovšem připomínáme Jiráskovo úmrtí před 80 lety. V Hronově před domem, kde se narodila Jiráskova matka, rostl spolu s košatým javorem památný staletý dub. Ve středu 12. března 1930 v 7 hodin ráno ho dělníci podřali. V 9 hodin přišel telegram, že Alois Jirásek zemřel. V pátek 14. března byla rakev vystavena v panteonu Národního muzea, v sobotu byla na Václavském náměstí panychida, na niž přišlo vzdát hold mrtvému na padesát tisíc lidí. V neděli se pak smuteční průvod ubíral smuteční Prahou k rozloučení ve strašnickém krematoriu, cestu lemovaly opět tisíce lidí. V úterý 18. března skupina aut s urnou vyjela k dlouhé cestě do rodného Hronova místy spjatými s jeho dílem. Desetitisíce lidí lemovaly cesty, kudy auta projížděla: přes Sadskou, Poděbrady, Kolín, Čáslav, Chrudim, Litomyšl, Vysoké Mýto, Hradec Králové, Jaroměř, Náchod. Všude zastávky, projevy vděku, množství lidu. Tehdy dvanáctiletý studentík náchodského gymnázia Martin Růžek vzpomínal po letech na dlouhé čekání ve špalíru v ulici Komenského na průjezd aut. Přijela proti původnímu plánu s velkým zpožděním. Do Hronova dojela až ke 22. hodině. Tam byla urna umístěna a čestnými strážemi hlídána v ještě nedokončené budově Jiráskova divadla. Ve středu 19. března byla pak uložena do rodinného hrobu, za účasti nejvýznamnějších představitelů uměleckého i veřejného života a obrovského množství lidí. Jaroslav Kvapil při posledním loučení v Hronově řekl mj.: "Byl to slavný, ba královský průvod, jímž se naposled ubíral z Prahy do svého Padolí, a zde tedy nechť spočine a s ním hrstka hlíny z Růžového paloučku, již mu klade do hrobu jeho Litomyšl."

Celý smuteční akt byl dokladem lásky národa k autorovi, bylo to spontánní vyjádření úcty k člověku, který tolik vykonal nejen jako spisovatel, ale i odvážný člověk v poslední fázi první světové války. Jirásek jako první podepsal v květnu 1917 manifest spisovatelů a pak 13. dubna 1918 přečetl v Obecním domě "Národní přísahu", která končila slovy: "Vytrváme, dokud nevíťezíme. Vytrváme, až pozdravíme samostatnost svého národa!" To bylo jasné vyjádření snahy po odtržení od Rakouska. Byl pak i pověřen uvítáním prezidenta Masaryka na pražském nádraží při jeho návratu do vlasti 21. prosince 1918.

Jirásek jistě nebyl žádný "exkluzivní literární génius", nepsal pro úzkou elitu. Psal pro nejširší vrstvy čtenářů stylem své doby, stylem konce 19. století. Byl to člověk veskrze charakterní, vzácný Člověk. To, že jeho dílo bylo dvacet let po jeho smrti, na počátku 50. let, politicky zneužito, nesnižuje jeho význam. O to se bohužel dnes snaží mnozí. Některým vadí jeho lidovost, těm, kteří chtějí "opravovat dějiny", vadí jeho realismus. A mnozí z odsuzovatelů možná ani nic z jeho díla nepřečetli.